

ספר

התורה והמצוה

בירורים בהלכה ואגדה
על כל המצוות העשה והלא תעשה
שנוהגות בזמן הזה

חלק ראשון

חובר בס"ד ע"י
יחיאל מיכל בהגרמ"א שטרן
רב ומו"צ בשכונת עזרת תורה

ירושלים עיה"ק
שנת "תורה ומצוה" (תשנ"ח)

תוכן הענינים

בראשית

א. פרו ורבו..... ז

לך לך

ב. מילה..... יא

וישלח

ג. גיד הנשה..... יז

בא

ד. ביעור חמץ..... יט

ה. לאכול מצה..... כא

ו. שלא יראה חמץ..... כו

ז. לא לאכול חמץ..... כח

ט. ספור יציאת מצרים..... לג

י. אכילת חמץ בערב פסח..... לח

קה. פטר חמור..... תלו

בשלח

יא. תחום שבת..... לט

יתרו

יב. אחדות ה'..... מ

יג. לא יהיה לך אלוהים אחרים..... נא

יד. לא לעשות פסל..... נב

טו. שלא להשתחוות לעבודה זרה..... נג

טז. שלא לישבע לשקר..... נה

יז. לקדש השבת בדברים..... נט

יח. שלא לעשות מלאכה בשבת..... ע

יט. כיבוד אב ואם..... עג

כ. שלא להרוג נפש..... פב

כא. איסור עריות..... פד

כב. שלא לגנוב נפש מישראל..... פז

הקדמה

"וראיתם אותנו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם" - ואמרו חז"ל (מנחות מג, ב) שזכירה מביאה לידי עשייה.

מכאן נהגו גדולי עולם מהראשונים ועד גדולי האחרונים, לחבר ספר של מנין המצוות, וכבר כתב בעל הפרדס (באור השנים) "ומן הראוי לכל ירא שמים לגזור ולהתנות עם מלמדי התינוקות שילמדנו ספר זה כולו, וכל מצות עשה ומצות לית ילמוד עם הנער בתוך החומש עם פירש"י כדי שידע הנער המצוות על בוריים".

ובעל האדר"ת (בהסכמתו לספר מפעם נעלמות) כתב "ומאז אני מצטער על אשר לא ישננו האבות לבניהם, והמורים לתלמידיהם בילדותם, למוד מנין המצוות אשר הוא יסוד ושורש תורתנו הקדושה".

הכהן הגדול מאחיו מרן בעל החפץ חיים זצוק"ל חיבר ספר "מצוות הקצרי" לשם מטרה זו, על המצוות הנוהגות בזה"י, וכפי שיטתו הבאתי בספר זה את מנין המצוות (העשה והל"ת) ששייך בזמן הזה.

בחלק מהמצוות שאינו מצוי ליושב העיר, הבאתי תמונות המחשה, ובחלקם על עניני כלאים וערלה, עלי להודות "למכון התורה והארץ" שהיו לי לעזר.

עלי להודות מקרב לב להרה"ג רבי שאול רייכנברג שליט"א, שהיה לי לעזר רב בבירור עניני כלאים וערלה, וכדאי לציין שדודי הנרש"ז אויערבאך זצ"ל (היה מתעניין בשיחותי עמו בבירור ענינים השייך לערלה וכלאים) "ומה דעת ר' שאול רייכנברג בזה"י יתן ה' ויוסיף להרבות פעלים לתורה ויפרסם שאר ספריו בקרב.

כמו כן עלי להודות להנהלת המעבדה לבירור שעטנו בירושלים עיה"ק שהיו לי לעזר רב בכמה ענינים.

כמו"כ עלי להודות להנהלת "חברה למצוות נדירות" בירושלים עיה"ק, המזכים הרבים למצוות אלו ועוד, שחלק מתמונות ראשית הגז לקט פאה עוללות ניתן על ידם.

יתן ה' שלא אכשל בדבר הלכה, וספר זה יביא תועלת לציבור, ובזכות שמירת התורה והמצוה נזכה להתברך ממיטב מעון הברכה.

כסלו תשנ"ח

יחיאל מיכל בהגרמ"א שטרן

בילקוט שמעוני (רמז תקמ"ז) הובא ששאלו לרבי עקיבא הואיל וחפץ הקב"ה במילה, למה אינו יוצא מהול ממעי אמו, והשיבן לפי שלא נתן הקב"ה את המצוה אלא כדי לצרף בהן - היינו שעיי עשיית המצוה מוסיף קדושה על עצמו ומצרף את הגוף והנפש. וכמוש"כ בעל אור החיים שעבודה זו של צירוף הגוף והנפש מוטל על ישראל. ולכן מי שאינו מוטל עליו המצוה נשאר עליו שם ערל, ולכך הנודר מן הערלים אסור גם בנימולי עכו"ם, כי שם ערל ונימול, לא תלוי אלא במי שהוא מצווה וכל שלא נצרף בקדושה, אע"פ שהסיר את המילה, ונשאר ברוח הטומאה נקרא עדיין ערל.

ולכן אברהם אבינו לא עשה המצוה של מילה לפני שנצטווה אף שאברהם אבינו קיים כל התורה גם לפני שנצטווה, כי מצות מילה הוא רק על המצווה, ואם היה עושה לפני כן לא היה יכול לחזור לעשות המילה כשיצטווה אח"כ.

מילה ביום השמיני

במדרש רבה אמור (פכ"ז) אמרו "אדם ובהמה תושיע ה', אר"י משפט אדם ומשפט בהמה שווים. משפט אדם: וביום השמיני ימול בשר ערלתו. משפט בהמה: ומיום השמיני והלאה יירצה". ואכן רבנו בחיי (בפרשת לך י"ז) מסיק מכך, שמצוות מילה היא כעין קרבן, וכשם שדם הקרבן כפרה הוא על המזבח, כך דם המילה מכפר. לכן מצוותה ביום השמיני, כי קרבן אינו מכפר אלא מיום השמיני והלאה. את סעודת המצוה בשעת המילה רואה רבנו בחיי כחלק מהקרבן. כשם שנאמר בקרבן: "ואכלו אותם אשר כיפר בהם (שמות כ"ט) כך ישראל עושים סעודה ביום המילה.

סכין של מילה

בעבר השתמשו לחיתוך הערלה עם אבן חד, כמו שמצינו באשת משה שלקחה אבן חד "צור", ולמה משתמשים כיום בסכין של ברזל, הובא בצאינה וראינה (וכבר מצאתי כן בפרישה יו"ד סי' רס"ד) בשם מדרש, שבשעה שדוד לקח אבן לזרוק על גלית, שהיה לבוש מגן של ברזל, ואמר דוד אם הברזל ינוע בפני האבן, מעתה ישתמשו בני ישראל לברית מילה רק בסכין של ברזל לאות הוקרה שנכנע הברזל בפני האבן.

מילה ביום

מצות מילה היא ביום, ולא בלילה, בתורה נאמר: "בעצם היום הזה נימול אברהם וישמעאל בנו" (בראשית י"ז) ומפרשים בעלי התוספות בדעת זקנים: מהו בעצם היום? בגבורתו של יום. מסביר הכלני-יקר, כי אברהם לא הסתפק במה שנימול ביום ולא בלילה, אלא עשה מעשיו בגבורתו של יום, כלומר בשעה שכולם בחוץ, לעין השמש, ולא נרתע בפני הרואים.

הטעם שמילה דוחה שבת

מדברי הריטב"א (סוכה מג.) מבואר הטעם של דין מילה דוחה שבת. לכאורה הרי שתייהן הן אות בין ישראל להקב"ה. במה תוקפה איפוא של מצות מילה לדחות את השבת? אולם חז"ל אומרים (בסנהדרין נ"ח), עכו"ם ששבת חייב מיתה, שנאמר: "יום ולילה לא ישבותו". והנה היסוד המבדיל בין ישראל לעכו"ם הוא מצות מילה. לולא מצוה זו היו גם ישראל כעכו"ם, והיה אסור להם לשמור את השבת, מטעם "יום ולילה לא ישבותו". מצוות מילה גורמת איפוא את האדם מישראל שיתחייב במצוות שבת. זו קדושה ראשונה המביאה לקדושה שניה. באין מילה אין שמירת שבת. לכן דין הוא שתדחה את השבת, שהרי היא המחייבת את השבת.

סנדק

לאחוז הילד בשעת הברית מצוה היא, וכמו שהובא במדרש שוחר טוב (ע"פ כל עצמותי תאמרנה) "אמר דוד לפני הקב"ה אני משבחך בכל אברי ומקיים בהם מצוות, בירכי אני עושה סנדיקום לילדים בשעת המילה" (והובא גם בהנחות מימונית ספ"ג מהלכות מילה).

והסנדק הוא כמקטיר קטורת ומתעשר מזה (מהרי"ל בשם רבנו פרץ) ואף שנתר"א ביו"ד (סימן רס"ה סק"א) כתב "לא ראינו סנדק שמתעשר" כבר כתב בתוס' סופר (או"ח סי' קנ"ח) "והוא מעשרת בלי ספק" והסביר האדמו"ר מסטמאר - שעשירות אינו רק כסף אלא גם בנים טובים וכיו"ב.

בערוך השלחן (יו"ד סי' רס"ה יא) כתב "שקנטר" הוא אותיות קטורת וכמוש"כ רש"י בכריתות ו', ג' מה לשון קטורת דבר שקוטר ועולה קוטר שמתמר ועולה כמקל.